

Słowiańszczyzna połabska jako zapoznana motywacja niektórych hodonimów w Poznaniu

Słowa kluczowe: Słowianie połabscy, nazwy ulic, hodonimy, słowiańskie nazwy niemieckich miast.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.99.3.7>

Wstęp

Nazwy ulic nadane po drugiej wojnie światowej, w odróżnieniu od nazw znacznie starszych, w zasadzie nie powinny nastręczać onomastom trudności interpretacyjnych. Wiadomo choćby, że po zakończeniu działań wojennych

w rekordowym czasie przywrócono polskie nazwy ulic i placów¹. W przyłączonych do miasta wsiach nadano ulicom i drogom nowe nazwy, wzięte z pewnych regionów Polski i Słowiańszczyzny. Dla przykładu: Junikowo otrzymało nazwy łużyckie, Głównieniec – pomorskie i rugijskie, Krzesiny – małopolskie. Ulice na Naramowicach otrzymały nazwy od imion słowiańskich, a w Antoninie – od imion żeńskich (Kaczmarek 1970: 118–119).

Zdarzają się jednak i dziś hodonimy enigmatyczne, mimo swej stosunkowo niedługiej historii. Do takich należą następujące ulice Poznania²:

Boczowska, Bodawska, Chotomińska, Dziewińska, Gardowska, Górska (prawdziwa motywacja tego hodonimu wcale nie jest oczywista), *Grąbczowska, Grodnicka, Hłowska, Jaromińska, Kamienicka, Klenowska, Kłońska, Leśnowolska* (1951), *Łopawska, Łuczowska, Ługańska, Malechowska, Moryńska* (1984), *Odrzycka, Perłowska, Podbórska, Pozdawnicka, Ranowska, Rek-nicka, Rodawska, Sadnicka, Salicka, Sławińska, Słodyńska, Sośnicka, Starkowska, Stobnicka, Stewnicka, Templińska, Ternicka, Tyrwacka* (1960), *Widawska, Wieprawska, Wyszeborska, Wyszomierska, Zieleńska* (1945).

Mimo że nominacje nastąpiły prawie w tym samym czasie i cechuje je ta sama motywacja grupowa (inaczej: tematyczna, por. Zagórski 2008: 33), nie tworzą one jednego zwartego obszaru,

* justwalk@amu.edu.pl; ORCID 0000-0001-7301-4591

1 Z pewnymi wyjątkami; decyzja Zarządu Miasta z dn. 1 marca 1945 r. (Świśla 1986: 87).

2 Po nazwach rok nadania, jeśli był inny niż 1946. Za: Niezborala 2010.

lecz znajdują się na terenie dzielnic Chartowo oraz Franowo, na północy miasta (między ulicami Lechicką a Łużycką), na zachodzie – w sąsiadujących ze sobą dzielnicach Ławica i Junikowo, oraz na wschodzie – na granicy Antoninka (Zieleńca) i Swarzędza.

Próba wyjaśnienia genezy tych nazw jest celem niniejszego artykułu. Są to obecne nazwy ulic, ale przywołane zostaną także pewne nazwy już nieistniejące (lub nazwy ulic już nieistniejących), acz wpisujące się w tę samą tematykę (np. †*Mohańska*³). Tłem tych niezbyt przejrzystych etymologicznie nazw będą w artykule nazwy łatwiejsze do zinterpretowania, pochodzące od nazw plemion słowiańskich.

Dlaczego nie nazwy kresowe

Motywacja niektórych z powyższych hodonimów wydaje się jasna, choćby dlatego, że Józef Chojnacki (2008: 506–507, 511) klasyfikuje je jako odmiejscowe⁴ i objaśnia szczegółowo w następujący sposób: *Klenowska* – od n. m. *Klenowo* w daw. pow. dzisiejskim na Białorusi, *Kłoińska* – od n. m. *Kłony* w daw. pow. szawelskim na Litwie, *Łuczowska* – od n. m. *Łuczki* w daw. pow. lidzkim na Białorusi; nazwę *Ługańska* motywuje n. m. *Ługań* na Ukrainie (s. 506), nazwę *Salicka* – n. m. *Sali* w daw. pow. kowieńskim [tak w oryg.] na Litwie; *Ternicka* motywowana jest n. m. *Terny* k. Krzywego Rogu na Ukrainie, *Wieprawska* zaś – n. m. *Wieprzy* w daw. pow. rzeczyckim na Białorusi (s. 507). Jako niepewną (co wyraża znak zapytania) przyjmuje motywację ulicy *Grąbczowskiej* od n. m. *Grąbczewo* (s. 506).

Etymologii pozostałych wspomnianych nazw badacz nie podaje, chociaż klasyfikuje je jako geograficzne odmiejscowe (Chojnacki 2008: 505–507), z następującymi wyjątkami:

- *Reknicka* – kategoria „Od nazw rzek, jezior, wysp” – od n. *Reknica*, prawego dopływu Raduni w pow. kartuskim;
- *Pozdawnicka*, *Sadnicka*, *Słodyńska*, *Stewnicka*, *Tyrwacka* – kategoria „Inne”, nazwy niejasne (s. 511);
- *Górska* – kategoria „Inne” (s. 511).

Nasuują się jednak poważne wątpliwości dotyczące przynajmniej niektórych etymologii zaproponowanych przez J. Chojnackiego. Faktycznie istnieje niedaleko Kowna niewielka wieś *Saliai* (zapewne odpowiednik odnotowanej w SGKP, t. 10: 215 wsi *Sali*) – lecz przed wojną liczyła ona zaledwie parunastu mieszkańców i raczej nie zasłużyłaby sobie na ulicę w powojennym Poznaniu. Nie wydaje się prawdopodobne, by przed wojną mieszkała tam jakaś mniejszość polska, której bezpośrednio po wojnie pozwolono w Poznaniu upamiętnić swe kresowe pochodzenie i w dodatku utrzymać tę nazwę przez cały okres stalinizmu. Jeśli *Ługań* na Ukrainie to w rzeczywistości *Ługańsk*, to w okresie nominacji ulicy, czyli około 1946 roku, był to *Woroszyłowgrad* (nosił tę nazwę w latach 1935–1958 oraz od śmierci

3 Znakiem † opatrzone w tekście dawne nazwy ulic lub nazwy ulic obecnie nieistniejących.

4 Zagadnienia związane z motywacją toponimiczną obecne są w wielu pracach onomastycznych, np. w Rutkiewicz-Hanczewska 2013. Również monografie traktujących o hodonimii poszczególnych miast Polski, poza dotyczącą Poznania pracą pod redakcją Zygmunta Zagórskiego (2008), jest już bardzo wiele, m.in. Handke 1970 (Warszawa), Antkowiak 1970 (Wrocław), Belchnerowska, Białecki 1987 (Szczecin), Supranowicz 1995 (Kraków), Jancewicz, Smółka 2000 (Wrocław), Kopertowska 2001 (Kielce), Engler 2008 (Elbląg), Bieńkowska, Umińska-Tytoń 2012 (Łódź), a z najnowszych także Myszk 2016 (Rzeszów) – tam też obszerna bibliografia zagadnienia.

Woroszyłowa w 1970 r. do upadku ZSRR). *Kłony* w daw. pow. szawelskim są dziś trudne do zidentyfikowania – jedyna dostępna informacja to SGKP (t. 4: 189), z której prawdopodobnie korzystał i J. Chojnacki – ale i w SGKP funkcjonują one jako niewielka wieś. Co do nazwy *Klenowo*, faktycznie istniał taki majątek w powiecie dzisieńskim – por. SGKP (t. 4: 131) – ale to samo źródło wskazuje też wieś *Klenów* (niem. *Klenowe*) w pow. międzyborskim (chodzi niewątpliwie o okolice dzisiejszego Międzyborza Sycowskiego w ob. województwie dolnośląskim) i nie wiadomo, która z obu tych wsi miałaby stać się motywacją nazwy ulicy. Widać zresztą, że mając wybór między lokalizacją kresową a Ziemią Odzyskaną, Chojnacki wybiera opcję pierwszą, być może kierując się przekonaniem, że właśnie taka była grupowa motywacja tematyczna tej grupy hodonimów⁵. Jeszcze trudniejszy wybór byłby w wypadku etymologizacji nazwy *Łuczowska*, gdyż SGKP (t. 5: 795–797) podaje sporo wsi i miejscowości o nazwie *Łuczki* oraz *Łuczowo*. Wspomniane ulice poznańskie z reguły otrzymały swe nazwy jednocześnie, w 1946 roku, przez co rzeczywiście cały obszar robi wrażenie motywowanego tematycznie, ale czy przez nazwy kresowe? Dlaczego na przykład *Wiepry*, mało komu znana wieś nad Prypecią w daw. powiecie rzeczyckim (por. SGKP, t. 13: 374), miałyby dostać w Poznaniu swą ulicę, i to dwukrotnie dłuższą niż ulica Orzeszkowej czy Konopnickiej? Wsi o nazwie *Terny* (ukr. Терні [Terny]) na Ukrainie jest kilka, przy czym najbliższą Krzywego Rogu dzieli odeń blisko 300 kilometrów. A jeśli chodzi o ul. *Rodawską* (nieobjaśnioną przez J. Chojnackiego), to wprawdzie *Rodawa* została wspomniana przez Teodora Narbutta (1839: 402) jako domniemany dopływ Niemna, ale nawet on sam już w XIX wieku nie był pewien jej lokalizacji.

Od strony formalnej, *stricte* językowej, etymologiom przywoływanego badacza nie sposób niczego zarzucić. Faktycznie jeszcze przed wojną można w pobliżu zauważyć skupiska ulic o motywacji tematycznej, którą były nazwy miast polskich. Na planie Poznania z 1937 roku w rejonie zwanym Czekalskie widzimy na przykład ulice: *Mińską*, *Brzeską*, *Białostocką*, *Nowogrodzką*, a nieco bardziej na zachód, przy tak zwanej Komandorii – *Lidzką*, *Wileńską*, *Grodzieńską*, *Trocką* i *Augustowską*. Kolejnych dwadzieścia parę hodonimów motywowanych nazwami różnych miast i miasteczek zachodniej Polski (np. *Konińska*, *Płocka*, *Kruszwicka*, *Średzka*) znajdziemy też dalej na północ, na Osiedlu Warszawskim i Komandorii. Co ciekawe, spójne nazewnictwo kresowe cechuje tylko cztery ulice u zbiegu Maltańskiej i Inflanckiej, *vis-à-vis* kopca Wolności: *Wołkowyska*, *Słonimska*, *Święciańska* i *Prużańska* – w pozostałych wypadkach nazwy z kresów są przemieszane z tymi z Polski centralnej (trzeba jednocześnie pamiętać, że ostry kontrast między tymi kategoriami to raczej anachronizm, gdyż przedwojenny mieszkaniec Poznania z pewnością tak obu pojęć nie rozdzielał: wszystkie te miasta leżały wszak w państwie polskim, więc dla niego były polskie, jak dziś dla Polaków polski jest Puńsk czy Wejherowo). Tak czy inaczej, wszystko to są jednak miejscowości dobrze znane przeciętnemu poznaniakowi, a nie małe wsie, które z rzadka bywają upamiętniane w przestrzeni miejskiej.

5 To przekonanie, u J. Chojnackiego zaledwie sugerowane między wierszami, na stronach miłośników historii regionu pojawia się już *expressis verbis*, na przykład przy objaśnianiu nazwy ul. Kłonińskiej: „Podobnie jak inne nazwy na terenie Franowa nawiązuje do miejscowości na Kresach” (http://poznan.wikia.com/wiki/Ulica_K%C5%82o%C5%84ska, dostęp: 25 sierpnia 2018).

Poznań Chartowo

Wszystkie wyżej wspomniane skupiska ulic o motywacji tematycznej, o nazwach pochodzących od nazw miejscowych (pod tym względem J. Chojnacki ma słuszość), widoczne na planie Poznania z roku 1937, nadal są obecne na planie miasta z roku 1948 – ale po wojnie dochodzą też nowe nominacje. Pewną wskazówką pomocną przy ich interpretacji może być fakt, że w bliskim sąsiedztwie Chartowa, na osiedlu Żegrze, po wojnie pojawiają się ulice o nazwach motywowanych przez nazwy plemion zachodniosłowiańskich: *Bobrzańska*, †*Byteńska* (zlikwidowana pod koniec lat dziewięćdziesiątych), *Chyżańska*, †*Doleńska* (zlikwidowana uchwałą Rady Miasta Poznania z dn. 3 września 2013 r.), †*Durzyńska*, *Dziadoszańska*, *Gołężycka*, *Lubuszańska*, *Milczańska*, *Morzycznańska*, *Niżańska*, *Obodrzycka* (1946–1980 *Obotrycka*, por. Chojnacki 2008: 501), *Pyrzycznańska*, *Redarowska* (zlikwidowana pod koniec lat osiemdziesiątych, przywrócona przez Radę Osiedla Żegrze na sesji w dniu 2 grudnia 2011 r.), *Rzeczanska*, *Ślężańska*, †*Trzebowiańska* (zlikwidowano ją pod koniec lat osiemdziesiątych, do dziś istnieje ulica o takiej samej nazwie we Wrocławiu) oraz *Wagrowska*. Nazwy motywujących ulice plemion to odpowiednio *Bobrzanie*, *Bytyńcy*, *Chyżanie*, *Doleńcy* (*Dołężanie*), *Durzyńcy*, *Dziadoszanie*, *Gołężyce*, *Lubuszanie*, *Milczanie*, *Morzycanie*, *Niżanie*, *Obodrzyce*, *Pyrzycanie*, *Redarowie*, *Rzeczanie*, *Ślężanie*, *Trzebowianie* i *Wagrowie*.

Na pobliskim Chartowie w roku 1948 też obserwuje się nowe nominacje: †*Hobolska*, †*Łabska*, †*Rogacka*, †*Warnawska* (do dziś istnieje ulica o takiej samej nazwie w Szczecinie). Chartowo z Franowem łączy motywowana nazwą plemienia Wioletów ulica †*Welecka*. Charakterystyczne, że nazwę tej ulicy później zmieniono na †*Jedności Słowiańskiej*, obecnie są to ul. *Chartowo* i ul. *Żegrze* (por. *Osiedle Żegrze...* 2011–2016). W kierunku Franowa sięgają *Reknicka* i †*Winawska*, najbardziej zaś na Franowie wysunięta jest niewielka uliczka †*Jemielniańska*. Krótka ulica między Łuczowską a Klenowską w roku 1948 nie ma jeszcze nazwy, na planie z 1958 roku już można ją odnaleźć jako *Łosiową*⁶.

Wspomniane hodonimy z Chartowa są w większości stosunkowo łatwe do zetymologizowania:

- †*Hobolska* < *Hobola* (łuz. *Habola*, ob. polski egzonim *Hawela*, niem. *Havel*) – rzeka w Brandenburgii, prawy dopływ Łaby. Od egzonimu *Hawela* utworzono też nazwę innej ulicy w Poznaniu – *Hawelańskiej*. Nad rz. *Hawelą*, blisko jej ujścia do Łaby, leżał *Hobolin* (niem. *Havelberg*) – gród plemienia Hobolan i Nieletyców;
- †*Łabska* < rzeka Łaba (niem. *Elbe*);
- †*Rogacka* – nazwa niejasna, być może < *Rogätz* (miejscowość na lewym brzegu Łaby, k. Magdeburga);
- *Reknicka* < *Reknica* (też *Rokitnica*, *Raksa*, niem. *Recknitz*) – rzeka w Niemczech „z dopływami: Trzeblą i Dolenicą [wyróżnienia autora] z jeziora Doleńskiego wypływającą”

6 To opóźnienie rodzi podejrzenia, że być może jej motywacja nie wiąże się tematycznie z motywacją pozostałych ulic tego obszaru, czyli że rzeczywiście chodzi o łosie, a nie o hipotetyczną miejscowość o równobrzmiącej słowiańskiej nazwie, której zresztą ani Wilhelm Bogusławski (1889), ani Stanisław Kozierowski (1934, 1935, 1937) nie odnotowują. Jeśli to jednak hodonim odmiejskowy, wtedy tą miejscowością mógł być ewentualnie *Lossow* (*Łosowo* – por. Mapa... 1947), ob. dzielnica Frankfurtu nad Odrą, choć wtedy powinna to być raczej ul. *Łosowska*.

(Bogusławski 1889: 43), uchodzi do jednej z zatok Bałtyku; miejsce bitwy w 955 roku (niem. *Schlacht an der Raxa*) między połączonymi siłami niemieckimi i słowiańskiego plemienia Ranów a federacją Obotrytów, zakończonej klęską tych ostatnich. J. Chojnacki (2008: 508) wywodzi tę nazwę od hydronimu na terenie Polski;

– † *Warnawska* < rzeka *Warnawa* (niem. *Warnow*) w Meklemburgii, uchodzi do Bałtyku k. Warnemünde; nad Warnawą rozegrała się w 1147 roku bitwa morska między wojskami duńskimi a słowiańskim plemieniem Rugian, zwycięska dla floty słowiańskiej;

– † *Winawska* < rzeka *Winawa* (ob. *Finow*?): „Wreszcie r. *W i n a w a*, nad którą leżał Winow, była granicą Wkrzanów od południa” (Bogusławski 1889: 653; wyróżnienia w cytatach – jeśli nie zaznaczono inaczej – J.B.W.); „Później Pomorzanie opanowali lewy brzeg Odry, przez co siedziby Wkrzanów po nad Odrą sięgały od r. *W i n a w y* tylko do r. Wilsny (Welse)” (Bogusławski 1889: 48); „Odra w dolinach rzek Słupy i *W i n a w y* znajdowała połączenie z rozlewami wód Hoboli” (Bogusławski 1889: 589). Por. *Niederfinow* (pol. hist. nazwa *Winawa Dolna*) nad Kanałem Finow, w latach 1308–1745 miasto, ob. gmina, a także *Hohenfinow* (pol. hist. nazwa *Winawa Górna*).

Poniżej, na podstawie pracy W. Bogusławskiego, podjęta zostanie próba zetymologizowania podobnie kłopotliwych nazw z Franowa.

Poznań Franowo

Jak się okazuje, właściwie wystarczyłoby zacytować obszerne fragmenty przywołanej powyżej pracy W. Bogusławskiego, by geneza znacznej części zagadkowych hodonimów stała się zrozumiała:

Kraj z lewej strony Łaby, według najdawniejszych pomników pokryty był masą nazw miejscowych słowiańskich, ale że nazwy osad mogły się zmieniać, ograniczymy się nazwami rzek. I tak: Jetzel = Jasna, Ilmenawa, Wipperau = Wieprawa, Netze = Noteć, Ilow z prawej strony Ilmenawy; Lühe = Ługa z poboczną Lopau = Łopawa, wypadająca do Łaby niżej Hamburga; Lühe = Ługa, Rodau = Rodawa, Gerdau = Gardów z poboczną Schwinau = Świnia, Hardau = Hardow, wszystkie do Ilmenawy z lewej strony; Jemel = Jemielna dopływ r. Jasny, Katiminer Bach = Chotomin, strumień wpadający do Łaby, bez wątpienia nie mogły być nazwane przez kolonistów słowiańskich IX i X w., bo kraj ten należąc do Niemiec od Karola W. (811), musiał mieć nazwy rzek ukonsolidowane, a skoro tam były nazwy rzek niemieckie, to jakimże sposobem Niemcy porzuciliby ojczyste, a przyjąwszy cudze, zachowali je aż do dzisiejszego czasu? (Bogusławski 1889: 143).

Byli Słowianie Drewianie nad Prypecią i Dnieprem, byli Trebowianie (Drebowianie) w Łużycach, byli i za Łabą aż do r. Ilmenawy, zajmując niegdyś daleko obszerniejsze siedziby niż teraźniejsza okolica Drawehn zajmuje. Mieli grody: Wostrow, Luchow, Wydzierz (Dannenberg), Górsko (Bergen), Kłóńsko (Clentze), Luczkow (Hitzaker), Gardów (Gardau). Mieli także osady z nazwiska krainę leśną oznaczające: Bresenlenz = Briezja, brzozowa łąka, Breustian = Brzesciany, Grabów, Witzetze = Wosieczce, Klenow = Klenowo, Tarmitz = Ternice, pol. Tarnowice, Bresse = Brzezcie.

Obok lesistych okolic Drewianów nad Łabą rozlegały się obszerne niziny, które lud miejscowy dotąd zwie die Łucie t. j. Łuczie, Łuczsko od ług. Nazwa ta być może przeistoczeniem z luńcie t. j. łąka. Obie formy są możebne u Słowian załabskich, bo i u Polaków obok wyrazów łąg, łąka, jest także ług, łuża. Siedząca na tych ługach, łąkach ludność zwała się Łużanami, Łączanami (Bogusławski 1889: 146).

Teraz weźmiemy pod rozwagę osady, z nazwami zakończonemi na *aha*, zamieszkałe niegdyś przez Słowian: Biber *aha*, Geis *acha*, Sul *aha*, Salz *aha*, Weit *aha* w VIII i Wargel *aha* r. 781 w Grabfeld, Goz *aha* 899, Muchil *aha* 899, obie w Hassegau, Culm *na ha* 966 w Windegau, Sulz *aha* [wyróżnienia autora] r. 899 nad r. Ilmą w południowej Turyngii, później burgward Sulza. Nazwy te w mowie słowiańskiej prawdopodobnie brzmiały: Bobrawa, Hożawa, Zulawa, Salcawa, Widawa, Wargalawa, Hożawa, Mogilawa, Chełmnawa, Salcawa (Bogusławski 1889: 189).

– Bodawska < Boda (niem. *Bode*, rzeka w środkowych Niemczech, dopływ Soławy; leży nad nią Quedlinburg): „Salpke [wyróżnienie autora] nad Bodą” (Bogusławski 1889: 210); „Podobnie i mieszkańcy z nad r. Body – Bodungen, po słowiańsku zwali się Bodanie, Bodynki” (Bogusławski 1889: 238);

– Chotomińska < Chotomin, niem. *Katiminer Bach* ‘strumień wpadający do Łaby’ (Bogusławski 1889: 143);

– Gardowska < Gardów (niem. *Gardau*) ‘jeden z grodów Słowian Połabskich’ (Bogusławski 1889: 146); por. też *Gerdau*, n. rzeki w Niemczech, lewy dopływ rzeki Ilmenau (Ilmenawy), będącej dopływem Łaby;

– Iłowska < Iłow ‘jeden z grodów należący do plemienia Obodrzyców’;

Obodrycy [wyróżnienie autora] właściwi od r. Trawny na wschód po brzegu morskim do r. Warnawy, a na południe do r. Jedlny (Elden) [...]. Mieli jeszcze grody: Roztoki, Iłow, Buków, Wiszomir, Zwierzyn, Weligrad później zwany Mikilenburgiem, Magnopolisem, z czego urosła nazwa teraźniejszego Meklenburga, Warin, Dobin, Worle (Bogusławski 1889: 35).

Ale por. też n. m. Iłowa (niem. *Halbau*), miasto w Polsce w pow. żagańskim;

– †Jemielniańska < rzeka Jemieln (niem. *Jemel*), dopływ rzeki Jasny (według Bogusławskiego niem. *Jetzel*, właśc. *Jeetzel*). Por. też Jemielnik/Imielnik (niem. *Himmelthal*) – dzielnica Sycowa (zob. też Kaczmarczyk 1945: 38);

– Klenowska < Klenowo (niem. *Klenow*) ‘jedna z osad Słowian Połabskich’; por. też „Clenobie = Klenowo” (Bogusławski 1889: 148);

– Kłońska < Kłonsko (według W. Bogusławskiego niem. *Clentze*, właśc. *Clenze* – miasto w Dolnej Saksonii) ‘jeden z grodów Słowian Połabskich’; „Mieli grody Kłonsko (Clentze)” (Bogusławski 1889: 146), „Claniki (Kłonsko)” (wzmiankowane w dokumencie Henryka I z 1004 r.; Bogusławski 1889: 145);

– Łopawska < Łopawa (niem. *Lopau*) – rzeka w Dolnej Saksonii, dopływ Luhe, dopływu Ilmenau (u W. Bogusławskiego pol. nazwa *Ilmenawa*), jednego z lewych dopływów Łaby;

– *Łuczowska* – może od n. m. *Luczkow*, niem. *Hitzaker* (tak w oryg., por. Bogusławski 1889: 146), zwłaszcza że ulica ta na planie z roku 1948 podpisana jest jako *Luczkowska*. *Hitzacker* to nazwa miasta w Dolnej Saksonii, przy ujściu rzeki Jeetzel do Łaby;

– *Ługańska* < *Ługa* (niem. *Lühe*) – rzeka w Dolnej Saksonii, dopływ Ilmenau, jednego z lewych dopływów Łaby (Bogusławski 1889: 143);

– †*Mohańska* – *Mohan* po górno- i dolnołużycku oznacza rzekę *Men* (niem. *Main*); „Na ziemiach słowiańskich nazwy zakończone na *bach* dostrzegamy w kierunku od dolnego *Mohanu* i Wławy” (Bogusławski 1889: 224);

– *Rodawska* < *Rodawa* (niem. *Rodau*), n. rzeki w Niemczech, lewy dopływ rzeki Ilmenau (Ilmenawy), będącej dopływem Łaby;

– *Salicka*:

Po zachodniej stronie Solawy, prawie przeciw Halle, znajdują się dwa jeziora, z których jedno posiada wodę słodką, drugie słoną, i dotąd zwie się *Salzsee*, a obok tych jezior rzeczka *Salcke* [wyróżnienia autora], zapewne słowiańska *Salicka*, albo Solawka (Bogusławski 1889: 562–563);

– *Stewnicka* – zapewne od zniekształconej nazwy rzeki: *Steknica* bądź *Stawnica* – dopływ Łaby;

Posady Weletów leżały nad brzegiem morza na zachód od r. Odry, aż do ujścia r. Warny, na południe w górę po Odrze, aż do Lubusza, błot dolnej Sprewi, nizin łużyckich, dochodzących do Łaby w miejscu gdzie Solawa do niej wpada. Ztąd w dół po Łabie do r. *Steknicy*, która ich, równie jak i r. Warna, dzieliły od Obodrytów (Bogusławski 1889: 42).

Prażska w około grodu Pragi, na lewej stronie Wławy, od ujścia r. Mży pod Zbrasławiem, aż do ujścia potoku *Stawnicy* do Łaby, w pobliżu Lewego-Hradca (Bogusławski 1889: 368);

– *Ternicka* < *Ternice* (niem. *Tarmitz*), ob. część miejscowości Lüchow w Dolnej Saksonii, na terenach zamieszkiwanych niegdyś przez słowiańskie plemię Drzewian;

– *Widawska* < *Widawa* – według W. Bogusławskiego (p. wyżej) była to domniemana słowiańska nazwa jednostki osadniczej Słowian połabskich – niem. *Weitaha* (była ona położona na południe od Merseburga); por. też n. rzeki – *Widawa* (niem. *Weide*), prawy dopływ Odry;

– *Wieprawska* < *Wieprawa* (niem. *Wipperau*) – rzeka w Dolnej Saksonii, dopływ Ilmenau, jednego z lewych dopływów Łaby.

Poznań – czworobok ograniczony ulicami: Umultowską, Lechicką, Naramowicką i Łużycką

Jak wynika z analizy planów miasta, ulice o motywacji słowiańskiej na tym obszarze musiały zostać wytyczone i otrzymać swe nazwy pomiędzy rokiem 1958 a 1962⁷ – z wyjątkiem Lechickiej

7 W listopadzie 1960 roku „Gazeta Poznańska” pisała o Naramowicach: „Mało znane i rzadko uczęszczane przez zasiedziałyach poznaniaków. Rozrzucone domy, domki, wille; ulice wytyczone jakby na siłę, zbyt późno. Ni to miasto, ni wieś” (za: http://www.tunaramowice.pl/?pl_klopoty-naramowic-w-roku-1960,443, dostęp: 25 sierpnia 2018).

i Serbskiej (1933 r.) oraz Lutyckiej (1936 r.) (por. Chojnacki 2008: 486, 487), a także oprócz obecnych na przedwojennych planach alej: Połabskiej, Sarmackiej i Słowiańskiej. Ze względu na budowę w latach siedemdziesiątych osiedli winogradzkich część dzisiejszych ulic ma nieco inny przebieg niż przedwojenne aleje o tych samych nazwach.

– *Chrobacka* < *Chrobacja* – obszar słowiański o dyskusyjnym istnieniu, inaczej zw. Białą Chorwacją;

– *Dalemińska* < *Dalemińcy*, plemię zachodniosłowiańskie;

– *Łuczanowska* < *Łuczanie*, plemię zachodniosłowiańskie, wchłonięte przez Czechów.

J. Chojnacki (2008) tej nazwy nie uwzględnia;

– *Łużycka* < *Łużyce*;

– *Tyrwacka* – być może nazwa wiąże się ze wschodniosłowiańskim plemieniem Tywerców, lub też plemieniem Tyrewców (por. Šafárik 1844: 782);

– *Wenedów* < *Wenedowie*, plemię o niejasnej przynależności etnicznej i statusie historycznym, bywa utożsamiane m.in. ze Słowianami.

Pozostałe hodonimy o motywacji słowiańskiej w tej okolicy (z wyjątkiem ul. *Polańskiej*) dotyczą plemion wschodniosłowiańskich: *Drewlańska*, †*Krzywicańska* (ob. *Krywicańska*), *Ruska*, bywają niejasno związane motywacyjnie z historią Polski (*Sarmacka*, *Chrobacka*), a także motywowane nazwami bóstw słowiańskich (np. *Swarożyca*) i jednego bałtyckiego (*Perkuna*), postaci legendarnych (*Popiela*), imionami na literę B (†*Bogdana*, †*Bogny*, †*Bartosza*), etnikami i nazwami geograficznymi (*Madziarska*, *Mołdawska*, *Siedmiogrodzka*) oraz nazwami miejscowości położonych blisko zachodniej granicy Polski (*Słubicka*, *Skwierzyńska*, †*Torzemska*⁸).

Ławica

Zarówno na Ławicy, jak i na sąsiadującym z nią Junikowie (patrz poniżej) hodonimy motywowane słowiańskimi, często enigmatycznymi dla współczesnego odbiorcy odpowiednikami niemieckich toponimów w sposób płynny przeplatają się z hodonimami motywowanymi przez toponimy z obszaru tak zwanych Ziem Odzyskanych (np. *Barwicka* < *Barwice*, *Dobiegniewska* < *Dobiegniew* (niem. Wolberg), *Gubińska* < *Gubin*, *Lubniewicka* < *Lubniewice*, *Rzepińska* < *Rzepin*, *Strzegomska* < *Strzegom*, *Wyszebska* < *Wyszebórz*, *Złotowska* < *Złotów*). Występujące na Ławicy odmiejscowe nazwy ulic o motywacji związanej tematycznie ze Słowianami połabskimi są następujące:

– *Boczowska* < *Boczów* (niem. *Oranienburg*, d. *Bötzow*), miasto w Brandenburgii;

– *Grąbczowska* < *Grąbczów*, niem. *Gramzow* (Kaczmarczyk 1945: 68), daw. miasto, a ob. gmina w Niemczech w pow. Uckermark;

– *Malechowska* < *Malechów* (niem. *Malchow*), miasto w Niemczech, w kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie, daw. gród słowiański plemienia Morzyców;

– *Odrzycka* < *Odrzycko* (niem. *Oderberg*), miasto w Brandenburgii nad kanałem Odra-Hawela;

– *Perłowska* < *Perłów* (niem. *Perleberg*), miasto w Brandenburgii;

8 Ulica *Torzemska* [!] (< *Torzym*) pojawia się na planach miasta z 1962, 1965 i 1971 roku, lecz w 1977 już jej brak.

– *Pozdawnicka* – zapewne omyłkowo zniekształcona słowiańska historyczna n. miasta Pasewalk w Niemczech – *Pozdawilk*; por. ul. *Pozdawilska* w Szczecinie. S. Kozierowski (1934, 1935, 1937) jej nie odnotowuje;

– *Roztocka* < *Roztok* (niem. *Rostock*), miasto w Niemczech w kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie (Kozierowski 1937), lub *Roztok* (niem. *Rathstock*) w powiecie Märkisch-Oderland (Mapa... 1947);

– *Sadnicka* < *Sadniki* (niem. *Zehdenick*), miasto w Brandenburgii;

– *Sławińska* < *Sławin* (niem. *Neuzelle*), miejscowość w Brandenburgii (por. Mapa... 1947). Możliwy też ewentualny związek z ap. *sławina*, *sławiaństwo* ‘słowiańszczyzna, słowiaństwo’ (SW, t. 6: 207);

– *Templińska* < *Templin*, miasto w Brandenburgii w pow. Uckermark;

– *Wyszomierska* < *Wyszomierz*, niem. *Wismar* (Kaczmarczyk 1945: 57), miasto w Niemczech, siedziba powiatu Nordwestmecklenburg.

Junikowo

To część Poznania położona na zachodzie, przyłączona do Poznania po wojnie. Nazwy odmiejscowe motywowane słowiańskimi odpowiednikami niemieckich nazw miejscowych znajdują się tu głównie na obszarze ograniczonym ul. Jeleniogorską, Grunwaldzką, Strumieniem Junikowskim oraz lasem komunalnym oddzielającym Junikowo od Ławicy – z wyjątkiem ulic Miśnieńskiej i Kamienickiej, które są zlokalizowane na południe od ul. Grunwaldzkiej, w okolicy dawnej Kolonii Rudnicze. Następujące nazwy nawiązują do toponimów słowiańskich:

– *Braniborska* < *Branibor* (niem. *Brandenburg an der Havel*);

– *Budziszyńska* < *Budziszyn* (niem. *Bautzen*);

– *Dziewińska* < *Dziewin* (niem. *Magdeburg*);

– *Kamienicka* < *Kamienica Saska* (niem. *Chemnitz*);

– *Miśnieńska* < *Miśnia*, niem. *Meißen*, miasto w Saksonii nad Łabą. To jeden z nielicznych przypadków wśród omawianych nazw ulic (por. też ul. *Hawelańska*, *Budziszyńska*), kiedy nazwa pochodzi od powszechnie używanego w Polsce egzonimu, a nie od zapoznanego słowiańskiego odpowiednika nazwy niemieckiej;

– *Moryńska* – zapewne od miasta *Moryń* (niem. *Mohrin*) w woj. zachodniopomorskim, w powiecie gryfińskim, nad wspomnianym kilkakrotnie przez W. Bogusławskiego jeziorem Moryckim (Morzyckim, por. Morzycko), może mieć związek ze wspomnianym przez niego plemieniem Chorizi (Morice).

Obrzeża Poznania – Antoninek

Antoninek to część Poznania, która w jego administracyjnych granicach znalazła się dopiero po wojnie. W latach dwudziestych ubiegłego wieku powstało tam, w miejsce folwarku Antonin, niewielkie podmiejskie osiedle, którego uliczkom okupujący miasto podczas wojny Niemcy nadali nazwy motywowane nazwami minerałów. W pierwszych latach powojennych ulice zyskały stosunkowo spójną słowiańską motywację tematyczną: w części zachodniej od imion

żeńskich i męskich, głównie słowiańskich, oraz kilku świętych, w części wschodniej zaś (tzw. Zieliniec) – słowiańskich odmiejscowych:

– *Arkońska* < *Arkona* (centralny gród słowiańskiego plemienia Ranów na wyspie Rugii, ośrodek kultu Świętowita);

– *Górska* < *Góra/Górzno* (niem. *Göhren*) lub Górsko (Bogusławski 1889: 146);

– *Grodnicka* < *Grodnica* (niem. *Garz auf Rügen*);

– *Jaromińska* < *Jaromin* (niem. *Jarmen*), miasto w Niemczech, w kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie;

– *Podbórska* < *Podbórz* (niem. *Putbus*) – osada na Rugii;

– *Ranowska* < *Ranowie* (plemię słowiańskie);

– *Rugijska* < wyspa *Rugia* (niem. *Rügen*);

– *Sośnicka* – niedaleko od Uznamskiej, Świętowidzkiej i innych motywowanych imionami słowiańskimi – być może wiąże się z *Sośnicą*⁹ (niem. *Sassnitz*), miastem na Rugii;

– *Starkowska* < *Starków* (niem. *Storkow*) – kilka miejscowości w Niemczech;

– *Strzałkowska* – na planie z 1949 roku figuruje jako *Strzałowska*, przypuszczalnie < *Strzałów* (niem. *Stralsund*);

– *Świętowidzka* < bóstwo połabskie Świętowit? Uroczysko *Świętowice*, daw. niem. *Schwantefitz*, w pow. goleniowskim?;

– *Uzamska* < wyspa *Uznam* (niem. *Usedom*);

– *Warpińska* < *Stare Warpno*¹⁰ (niem. *Altwarz*) – gmina w Niemczech przy granicy z Polską, nad Zatoką Nowowarpińską i Zalewem Szczecińskim;

– *Zieleńska* < *Zieleń* (niem. *Sellin*) – gmina w Niemczech na wyspie Rugia.

Poza wyżej wspomnianymi dzielnicami w Poznaniu można znaleźć jeszcze następujące ulice motywowane słowiańskimi nazwami miejscowości w Niemczech:

– *Leśnowolska* < *Leśnowola* (niem. *Bad Freienwalde/Oder*); w latach 1945–1946 nazwę *Leśnowola* nosiła też miejscowość w Polsce – ob. Chociwel (pow. stargardzki);

– *Słodyńska* < *Słodyń* – miejscowość o niejasnej lokalizacji, wspomniana przez Zdzisława Kaczmarczyka (1945: 89, 90) jako założona w latach 1262–1270 przez Askańczyków w Nowej Marchii bądź ziemi lubuskiej; S. Kozierowski (1934, 1935, 1937) jej nie odnotowuje;

– *Stobnicka* < *Stobnica* (kilka miejscowości, por. Kozierowski 1935: 20); także daw. przejściowa nazwa *Stepnicy* (niem. *Groß Stepenitz*) w pow. goleniowskim.

Podsumowanie

Hodonimia powojenna w Polsce nierzadko była odbiciem oficjalnej ideologii państwowej. O ile jest bądź przynajmniej w owym czasie było to oczywiste w wypadku patronów nazw w rodzaju Armii Czerwonej, Włodzimierza Iljicza Lenina czy Feliksa Dzierżyńskiego, o tyle mniej czytelne były (a może jeszcze mniej są dziś) nawiązania do Słowian połabskich, choć

⁹ To jedyne miasto o tej nazwie. W Polsce jest wiele Sośnic, ale wszystkie są wsiami, osadami bądź częściami miast.

¹⁰ Co ciekawe, na osiedlu Krzyżowniki-Smochowice znajduje się ulica *Warpnowska*, w otoczeniu ulic o nazwach motywowanych nazwami miejscowości polskich na Pomorzu Zachodnim. Na tej podstawie można przypuszczać, że przy nominacji chodziło o Nowe Warpno w Polsce.

one też w swym założeniu odzwierciedlały oficjalną linię propagandową władz państwowych. Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej w naturalny i zrozumiały psychologicznie sposób zintensyfikowały się w propagandzie treści obecne już wcześniej, w dwudziestoleciu międzywojennym (ich odbiciem w przedwojennej hodonimii Poznania są nazwy: *Piastowska*, *Grunwaldzka*, *Lechicka*, *Lutycka*, *Serbska* – por. Chojnacki 2008: 458, 476, 486–487). Treści te dobrze wyrażał przedwojenny plakat „Nie jesteśmy tu od wczoraj; sięgaliśmy daleko na Zachód”, przedstawiający na zachód od ówczesnej Polski obszar obejmujący Lipsk, z podpisem „za Bolesławów”, oraz, jeszcze dalej na zachód, tereny z Berlinem i Lubeką, podpisane „ongiś”. Po wojnie plakatów i haseł utrzymanych w podobnym duchu pojawiło się więcej, z bodaj najsłynniejszym „Byliśmy – jesteśmy – będziemy” na czele. Nie tylko wyrażały one radość z odzyskanej niepodległości, ale przez eksponowanie dziedzictwa kulturowego Słowiańszczyzny połabskiej – również w hodonimii – zapewniały też podbudowę ideologiczną przyłączenia do Polski tak zwanych Ziem Odzyskanych. Sugerowały, że Polacy mają prawo do swych nowych nabytków terytorialnych, a obszary za zachodnią granicą Polski to także odwieczne terytorium słowiańskie:

Wiele nazw poświęcono miastom włączonym do Polski po wojnie, głównie pomorskim i śląskim [...]. Nazewnictwo odmiejscowe nie ograniczało się jednak do aktualnego w 1945 r. terytorium państwa polskiego. Wiele ulic otrzymało nazwy od miejscowości leżących w Niemczech, a związanych swymi początkami (niekiedy – jak na Łużycach – po dziś dzień) ze Słowianami. Powstały więc nazwy: Arkońska, Budziszynska, Chociebuska, Miśnieńska, Rugijska, Salicka, Templińska i inne (Gąsiorowski 1984: 48–49).

Wiele z tych nazw, konkluduje Antoni Gąsiorowski w przypisie, wymaga korekty, gdyż „[w]idoczny pośpiech i brak odpowiednich pomocy onomastycznych sprawiły, że duża część owych nazw jest dziś bardzo trudno czytelna”. Do tego wątku wraca cytowany badacz dalej, pisząc:

Nazwa ulicy jest znakiem. Aby spełniał on swoją funkcję, rolę pomnika, musi być łatwo czytelny, tj. informować, kogo lub co upamiętnia. Nazwy osobowe są stosunkowo łatwo czytelne [...]. Inaczej z nazwami topograficznymi, szczególnie związanymi z miejscowościami, czy też z nazwami plemiennymi [...]. Wspominałem już wyżej o trudnościach z ustaleniem genezy nazw ulic typu Bodawska, Byteńska, Darzyńska i Durzyńska, Klenowska, Łopawska, Ługańska, Mohańska, Perłowska, Pobielska¹¹, Podbórska, Rodawska, Rogacka, Stewnicka, Ternicka, Wieprawska itp. – są to zapewne pozostałości po amatorskim etymologizowaniu zachodniosłowiańskich nazw terenowych i plemiennych. Te wszystkie przykłady pochodzą z pospiesznie opracowanej listy nazw w 1945 r. Ale są i nowsze, jak np. wprowadzona w 1960 r. nazwa ul. Tyrwackiej, mająca rzekomo upamiętniać nazwę plemienia. Jakiego – nie wiem.

11 Jak się wydaje, nazwa tej i innych niewspomnianych przez A. Gąsiorowskiego okolicznych ulic poznańskich na Fabianowie-Kotowie nawiązuje do powojennych polskich nazw wsi na Dolnym Śląsku, Opolszczyźnie i Pomorzu Zachodnim (Pobiel, Radynia, Wojnowice, Kowalewice, Trzebin, Syców, Wołów).

Do tego samego typu nazw nieczytelnych trzeba zaliczyć grupę ulic w Smochowicach: Czechowska, Lemierzyska, Lubiatońska, Ownicka, Owczarska, Muszkowska itp. Dopiero w uchwale Miejskiej Rady Narodowej z 1969 r. znaleźć można wyjaśnienie, że nazwy te pochodzą „od nazw miejscowości na Ziemi Lubuskiej, które w XII w. stanowiły grodziska”. Miało to stanowić o polskości tych ziem (Gąsiorowski 1984: 58).

Oczywiście nazwy ulic motywowane powojenną toponimią w obrębie Polski leżą poza obszarem zainteresowań niniejszego artykułu (z reguły są zresztą stosunkowo przejrzyste etymologicznie, choć bywa, że tworzono je na podstawie form polskich używanych bezpośrednio po wojnie, a dziś już zmienionych – np. ul. *Cedżyńska* < *Cedzyna*, od 1946 r. *Cedynia*), ale ideologia będąca tłem analizowanych nominacji wydaje się podobna. Najdobitniej widać ją w takich nazwach ulic, jak *Braniborska* (*Branibor* – słowiańska nazwa Brandenburga): istnieje wszak w języku polskim przymiotnik *brandenburski*, ale ulicy o tej nazwie nie ma w Polsce ani jednej. Ponadto w artykule świadomie nie odniesiono się do dość częstych po wojnie – zwłaszcza w Poznaniu – hodonimów motywowanych imionami słowiańskimi (np. ul. Dobromiły, Jaromira), które również można traktować jako wyraz wspomnianej ideologii. Powodem jest fakt, że nie wszystkie imiona, motywujące nazwy nieraz sąsiadujących ulic, są słowiańskie (np. ul. Wandy, Haliny); ponadto nie jest jasne, które z hodonimów upamiętniają postaci historyczne, a które nie (np. ul. Bolka, Bursława).

Dyskusja na temat tego, jak współczesna historia patrzy na kwestię Słowian połabskich, jak i na wartość dzieła W. Bogusławskiego, nie jest zadaniem onomasty, ale wypada przecież zacytować opinię wybitnego historyka Jerzego Strzelczyka, przywołującego bardzo krytyczną ocenę tomów 1 i 2 ze strony Aleksandra Brücknera oraz podkreślającego, że

tom I jest chybiony od początku do końca [...]. Tom II, obejmujący wieki od VI do XIII, to imponująca w zamyśle, lecz w przeważającej mierze także chybiona, próba rekonstrukcji „wewnętrznej historii” Słowiańszczyzny w okresie, w którym bytność Słowian na znacznych połaciach starożytnej Germanii nie może już budzić wątpliwości. Jednak idee przewodnie autora, ukształtowane przekonaniem o wysokim stopniu rozwoju społecznego ludów słowiańskich [...] nie sprzyjały krytycznemu osądowi [...]. Nie musimy i nie będziemy obecnie dziejów Słowiańszczyzny Połabskiej traktować jednostronnie jako fragmentu rzekomo odwiecznej walki świata słowiańskiego z germańskim (Bogusławski 1900/2005: 512–513, 518).

Warto jeszcze przyrzeć się dwóm aspektom nazw, o których mowa. Po pierwsze, nazewnictwa propaganda na temat „odwiecznych ziem słowiańskich” w Niemczech wydaje się chybiać celu, skoro jej spodziewani odbiorcy nie zdają sobie nawet sprawy z genezy mających to podkreślać nazw ulic. Charakterystyczne, że nieortograficzny zapis nazwy jednej z ulic w Szczecinie – *Chobolańska* (zamiast *Hobolańska*) – do dziś najwidoczniej nikogo nie razi, skoro, jak podaje Paweł Migdalski (2010: 469), „w latach 1976–1978 Komisja przynajmniej dwukrotnie proponowała zmienić nazwę Chobolańskiej na Hawolińską, a Obotrycką na Obodrzycką”, a do dziś nazwa funkcjonuje w tej samej błędnej grafii.

Po drugie, nazwy ulic bywają często trudne do etymologizowania, gdy po wielu wiekach zaciera się ich pierwotna motywacja. Ale znacznie rzadziej zdarza się, że motywacja nazwy jest nieczytelna już w momencie jej nadawania.

Bibliografia

- Antkowiak Z. 1970: *Ulice i place Wrocławia*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Belchnerowska A., Bialecki T. 1987: *Toponimia miasta Szczecina*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Bieńkowska D., Umińska-Tytoń E. 2012: *Nazewnictwo miejskie Łodzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Bogusławski W. 1889: *Dzieje Słowiańszczyzny północno-zachodniej do połowy XIII w. T. II*, nakładem autora z drukarni „Dziennika Poznańskiego”, Poznań.
- Bogusławski W. 1900/2005: *Dzieje Słowiańszczyzny północno-zachodniej aż do wynarodowienia Słowian zaodrzańskich, T. IV. Posłowiem opatrzył Jerzy Strzelczyk*, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań.
- Chojnacki J. 2008: *Nazwy ciągów i obiektów komunikacyjnych (ulic, alei, placów, mostów itp.)*, [w:] Z. Zagórski (red.), *Nazewnictwo geograficzne Poznania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, s. 425–537.
- Engler W. 2008: *Słownik nazw ulic Elbląga*, URAN, Elbląg.
- Gąsiorowski A. 1984: *Nazwy poznańskich ulic. Przemiany i trwanie: wieki XIV–XX. Aneksy: „Pomyłkowi” patroni poznańskich ulic; Zmiany w nazewnictwie ulic Poznania w latach 1981–1983*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 3/4, s. 23–64.
- Handke K. 1970: *Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic Warszawy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Jancewicz B., Smółka L. 2000: *Nazwy ulic Wrocławia*, Towarzystwo Miłośników Wrocławia, Wrocław.
- Kaczmarczyk Z. 1945: *Kolonizacja niemiecka na wschód od Odry*, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, Poznań.
- Kaczmarek I. 1970: *W służbie administracji miasta*, [w:] T. Światała (wybór i oprac.), *Trud pierwszych dni. Poznań 1945. Wspomnienia poznaniaków*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, s. 114–122.
- Kopertowska D. 2001: *Kielce. Historia i współczesność w nazewnictwie*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Kozierowski S. 1934, 1935, 1937: *Atlas nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej*, z. 1 – 1934, z. 2 B – 1935, z. 2 A – 1937, Nauka i Praca, Poznań.
- Mapa Polski 1:500 000, Wojskowy Instytut Geograficzny Sztabu Generalnego W.P., Warszawa 1947 (online: http://web.archive.org/web/20160304091731/http://www.mapywig.org/m/WIG_maps/series/500K_post-WW2/MAPA_POLSKI_1_500_000_LEGNICA_5.jpg, dostęp: 25 sierpnia 2018).
- Migdalski P. 2010: *Szczecin po 1945 r. jako miejsce pamięci*, [w:] W. Łazuga, S. Paczós (red.), *Poznań – Szczecin – Wrocław: trzy uniwersytety, trzy miasta, trzy regiony*, Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, s. 457–473.
- Myszka A. 2016: *Urbanonimia Rzeszowa. Językowo-kulturowy obraz miasta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Narbutt T. 1839: *Dzieje starożytne narodu litewskiego. Panowanie Witolda w wieku piętnastym. Tom Szósty*, nakładem i drukiem Antoniego Marcinowskiego, Wilno.
- Niezborała J. 2010: *Skorowidz historyczny nazw ulic miasta Poznania*, Archiwum Państwowe w Poznaniu, Poznań.
- Osiedle Żegrze... warte Poznania/Historia Żegrza, oprac. M. Chojnacki, Rada Osiedla Żegrze, Poznań 2011–2016 (online: <http://zegrze.poznan.pl/o-osiedlu-zegrze/historia-zegrza/>, dostęp: 20 sierpnia 2018).
- Rutkiewicz-Hanczewska M. 2013: *Genologia onimiczna. Nazwa własna w płaszczyźnie motywacyjno-komunikacyjnej*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- SGKP: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, J. Krzywicki, W. Walewski, t. 1–15, Kasa im. Józefa Mianowskiego, Warszawa 1880–1902.
- Supranowicz E. 1995: *Nazwy ulic Krakowa*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego, Warszawa 1900–1927.

Šafářik P.J. 1844: *Słowiańskie starożytności*, t. 2, wydanie i druk W. Stefańskiego, Poznań.

Świtała T. 1986: *Poznań 1945. Kronika wydarzeń*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Zagórski Z. 2008: *Nazwy części miasta (dzielnic, osiedli, wsi, osad miejskich)*, [w:] Z. Zagórski (red.), *Nazewnictwo geograficzne Poznania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, s. 29–164.

Summary

Polabian Slavs as unacknowledged motivation for certain hodonyms in Poznań

Keywords: Polabian Slavs, street names, hodonyms, Slavic names of German towns.

The aim of the article is to correct the erroneous etymologies of the names of certain streets in Poznań and to explain the motivation behind several more, hitherto unclear ones. All the discussed street names were bestowed after the war. Together, they form a thematic cluster, which could be described as “Polabian Slavs” – these are mainly hodonyms motivated by toponyms, derived from Slavonic (attested or reconstructed) names of towns and rivers in Germany, accepted in Polish scholarly discourse long before the war. Thematically, they correspond with another, a much less enigmatic group of street names, also represented in Poznań – the hodonyms created from the names of Slavic tribes, mostly Polabian ones (e.g. *Dalemińska*, *Milczańska*, *Wenedów*). Choosing this subject by the authorities was deliberate: the objective was to confirm the age-old Slavic character of the eastern areas of Germany, a country defeated in the war, and indirectly – to emphasize for propaganda purposes the Polish rights to the so-called Recovered Territories.